

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертаційну роботу Антощенкої Віталіни Віталіївни
на тему «Інноваційний розвиток підприємств галузі тваринництва
в системі управління продовольчою безпекою: теорія, методологія,
практика», подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних
наук за спеціальністю 08.00.04 - економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Актуальність теми дослідження

Сучасний розвиток аграрного бізнесу як в Україні так і світі в цілому нерозривно пов'язаний з вирішенням продовольчої проблеми. В розподілі глобальних цілей Організації Об'єднаних Націй друга ціль визначається як «подолання голоду», проте вирішення вказаної проблеми лежить не лише в площині збільшення виробництва сільськогосподарської продукції, а також в збалансованому забезпеченні потреб у харчуванні відповідно до рекомендованих медичних норм. Тваринництво відіграє ключову роль у забезпеченні раціону людини необхідною кількістю важливих для життєдіяльності вітамінів, мінералів, білків. Відповідно, розвиток галузі тваринництва є визначальним для системи управління продовольчою безпекою держави. Розробка оптимальної збалансованої системи агропродовольчого комплексу має базуватися на врахуванні галузевої спеціалізації та комплексному поєднанні і взаємодії усіх її складових.

Оскільки сільськогосподарські товаровиробники самостійно приймають економічні та господарські рішення, визначають перспективи розвитку та галузеву структуру, одним із основних завдань економічної науки є розробка принципово нового інструментарію, заснованого на системному підході до інноваційного розвитку підприємств галузі тваринництва в системі управління продовольчою безпекою, що підтверджує актуальність і нагальність проведеного наукового пошуку Антощенкої В.В.

Актуальність представленої роботи підтверджується тим, що вона є складовою комплексної науково-дослідної роботи Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка згідно з темами «Механізми підвищення конкурентоспроможності, розвитку економічного та виробничо-технологічного потенціалу суб'єктів агропромислового виробництва» (номер державної реєстрації 0116U003477, 2016-2020 рр.), «Системи управління конкурентоспроможністю аграрної продукції в умовах глобалізації аграрних ринків» (номер державної реєстрації 0119U001387, 2019-2021 рр.), «Теоретико-методологічне забезпечення сталого розвитку аграрного сектору в умовах глобалізації як основи продовольчої безпеки» (номер державної реєстрації 0116U005795, 2017-2021 рр). де автором надано підхід до комплексної оцінки соціальної відповідальності суб'єктів органічного аграрного виробництва, визначено сучасні форми та сформовано концепцію інноваційного розвитку аграрних підприємства галузі тваринництва

з урахуванням критеріїв продовольчої безпеки.

Ступінь обґрунтування і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні та розробці теоретичних засад, методологічного і методичного забезпечення та практичних рекомендацій щодо інноваційного розвитку підприємств тваринництва в системі управління продовольчою безпекою.

Робота відрізняється чітким дотриманням логіко-структурної схеми, відображенням вирішених завдань дослідження, розгорнутим описом методичного інструментарію, логічним та послідовним викладом основного матеріалу. Зміст дисертації повністю відображає її тему.

Обґрунтованість результатів дослідження та їх практичну цінність засвідчують відображені матеріали з міжнародних та всеукраїнських конференцій, де приймав участь дисертант, а саме: IV науково-практичної конференції Національної академії Національної гвардії України «Актуальні питання організації та управління діяльністю підприємств у сучасних умовах господарювання» (м. Харків, 2014 р.); X Міжнародного форуму молоді «Молодь та сільськогосподарська техніка у XXI сторіччі» (м. Харків, 2015 р.); Міжнародної науково-практичної конференції «Глобалізаційні процеси в розвитку національних економік» (м. Тернопіль, 2016 р.); VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи» (м. Харків, р.); Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Економічний потенціал аграрного сектору України: наукові підходи та практика реалізації» (м. Херсон, 2017 р.); VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи» (м. Харків, 2017 р.); VII науково-практичної конференції «Актуальні питання організації та управління діяльністю підприємств у сучасних умовах господарювання» (м. Харків, 2017 р.); Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 90-річчю економічної освіти в ХНАУ ім. В.В. Докучаєва (м. Харків, 2019 р.); III Міжнародної наукової конференції «Соціально-економічні наслідки участі постсоціалістичних країн у процесах європейської інтеграції» (м. Черкаси, 2019 р.); Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 65-річчю кафедри економіки підприємства ім. проф. І.Н. Романенка «Актуальні питання економіки в забезпеченні цілей сталого розвитку: збірник матеріалів» (м. Київ, 2019 р.); International Conference on Sustainable Innovation and Emerging Trends in Business and Management (ICSIEM'20) (Канада, 2020 р.); International Business Conference «Transformation and Sustainable Development of Eurasian Emerging Economies for the 21st Century» (м. Міннеаполіс, США, 2020 р.); IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Управління розвитком соціально-економічних систем» (м. Харків, 2020 р.); Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 85-річному ювілею професора В.Й. Шияна «Економічні читання» (м. Харків, 2021 р.); V Всеукраїнської

науково-практичної конференції «Публічне управління та інші. Всі положення наукової новизни, висновки та рекомендації в повній мірі висвітлені у наукових фахових виданнях України, зарубіжних наукових періодичних виданнях та виданнях, які входять до міжнародних наукометричних баз. Все зазначене свідчить про достатню обґрунтованість висновків, пропозицій та рекомендацій автора дисертацій та їх публічне висвітлення.

Оцінка змісту та наукової новизни дисертаційної роботи

Дисертація Антощенкої В.В. на тему «Інноваційний розвиток підприємств галузі тваринництва в системі управління продовольчою безпекою: теорія, методологія, практика» складається зі вступу, 5 розділів з висновками до них, загальних висновків та списку використаних літературних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 467 сторінок, в тому числі 360 сторінок основного тексту. Робота містить 48 таблиць, 42 рисунки, 10 додатків та список використаних джерел із 439 найменувань.

У першому розділі «Теоретичні засади формування продовольчої безпеки в умовах інноваційного розвитку підприємств галузі тваринництва» уточнено трактування ключових категорій дослідження, розкрито процес генезису системи управління продовольчою безпекою та представлено підходи до її типології; уточнено зміст системи менеджменту інноваційного розвитку підприємств галузі тваринництва з урахуванням складових продовольчої безпеки; досліджено концептуальні засади економічної безпеки підприємств галузі тваринництва в системі продовольчої безпеки.

У другому розділі «Методологічні і методичні основи дослідження інноваційного розвитку підприємств галузі тваринництва в контексті дотримання продовольчої безпеки» обґрунтовано методичний підхід до ідентифікації та оцінки чинників зовнішнього середовища інноваційного розвитку підприємств галузі тваринництва в контексті гарантування продовольчої безпеки; розглянуто механізми реалізації принципів безпечності продукції в умовах інноваційного розвитку підприємств галузі тваринництва; розвинути підходи до комплексної оцінки соціальної відповідальності суб'єктів аграрного виробництва в системі управління продовольчою безпекою.

У третьому розділі «Аналіз тенденцій інноваційного розвитку підприємств галузі тваринництва» проаналізовано та визначено тенденції розвитку виробництва продукції підприємств галузі тваринництва та забезпечення продовольчої безпеки; проведено оцінку профілю дії чинників зовнішнього середовища інноваційного розвитку підприємств тваринництва; обґрунтовано напрями та сфери впровадження інновацій підприємствами тваринництва.

У четвертому розділі «Механізми інноваційного розвитку підприємств галузі тваринництва» здійснено аналіз інноваційно-технологічних чинників забезпечення конкурентоспроможності підприємств тваринництва; окреслено складові механізму інноваційного розвитку підприємств галузі тваринництва;

обґрунтовано роль та механізми розвитку органічного виробництва в управлінні безпечністю продукції підприємств галузі тваринництва.

У п'ятому розділі «Маркетинговий та логістичний інструментарій інноваційного розвитку підприємств галузі тваринництва в системі управління продовольчою безпекою» проведено дослідження сучасного стану маркетингової політики розподілу продукції аграрних підприємств та його відповідності критеріям продовольчої безпеки; запропоновано методичне забезпечення обґрунтування вибору стратегії інноваційного розвитку підприємств тваринництва; розкрито особливості та принципи функціонування інноваційної логістичної системи підприємств тваринництва.

Наукова новизна одержаних результатів роботи Антощенкої В.В. полягає в отриманні нового розв'язання складної наукової проблеми управління інноваційним розвитком підприємств галузі тваринництва в системі управління продовольчою безпекою.

Серед найважливіших положень наукової новизни, які виносяться на захист необхідно виділити вперше розроблену автором систему менеджменту аграрного підприємства, яка на її думку має кооперуватися з механізмами управління продовольчою безпекою на мезо- та макрорівнів, відповідаючи на інституційні впливи зовнішнього середовища, та мотиваційну складову формування стратегії ринкової поведінки, яка своєю чергою має відповідати трендам змін філософії господарювання і зосереджуватися на заходах організації виробництва шляхом впровадження інновацій із відповідними формами екологічної та соціальної відповідальності. Крім того в ході дослідження було сформовано організаційно-економічний механізм інноваційного розвитку підприємств тваринництва в системі управління продовольчою безпекою, в межах якого здійснюється взаємозалежний вплив факторів, генерування яких включено до функціональних сфер внутрішнього та зовнішнього середовища підприємств тваринництва, на ключові складові інноваційного розвитку галузі тваринництва, а саме: оновлення порід тварин, модернізацію процесів годівлі та умов утримання, кормозабезпечення, вдосконалення технологій доїння, інноваційну ветеринарію, поширення енергоощадних технологій та технологій циркулярної економіки, адаптації підходів у менеджменті, маркетингу, логістиці на основі використання можливостей інформаційних технологій та діджиталізації.

На основі проведених досліджень Антощенко В.В. запропонувала алгоритм обґрунтування вибору інноваційних стратегій підприємств тваринництва, механізмом якого виступає метод аналізу ієрархії, де в якості альтернатив запропоновано типи інноваційних стратегій: стратегія радикальних інновацій, стратегія помірних інноваційна, стратегія часткового поліпшення, а в якості критеріїв оцінювання фінансові, ринкові, інноваційні, технологічні, кадрові, управлінські параметрами в розрізі вигід, витрат, можливостей і ризиків, які обираються для кожної окремої сфери;

Також, як елементи наукової новизни, що здійснюють суттєвий вплив на розвиток тваринництва, маємо виділити ряд положень, що були вдосконаленими, а саме:

механізм стратегічного управління обсягами та якістю продукції в менеджменті підприємств галузі тваринництва, який, на відміну від існуючих, об'єднує структуру менеджменту підприємства тваринництва та систему інструментів, яка включає маркетингову стратегію, ресурсне, логістичне і кадрове забезпечення з урахуванням принципів дотримання безпечності продукції підприємства тваринництва: відповідності якості, доступності процедур перевірки якості та консультаційного супроводу, інформативності, соціальної відповідальності, моніторингу і контролю, мотивації;

методичне забезпечення розширеного відтворення підприємств галузі тваринництва як фундаменту досягнення продовольчої безпеки, яке, на відміну від існуючих, ґрунтується на реалізації трикомпонентної програми, яка включає коригування цінової політики на основі реалізації організаційно-економічного механізму вертикальної інтеграції в ланцюгу «виробництво – заготівля – переробка – торгівля», що реалізує мету симетричної трансмісії цін та підвищення інвестиційної привабливості галузі; скорочення собівартості продукції за рахунок імплементації інноваційних технологій підвищення продуктивності худоби, поліпшення якості кормів і продукції; забезпечення доступу до фінансових ресурсів задля подолання домінування морально застарілих технічних засобів виробництва;

методичне забезпечення оцінювання впливу чинників зовнішнього середовища на створення та впровадження інновацій у діяльність підприємств тваринництва, яке відрізняється побудовою їх профілю за параметрами «вагомості впливу», «сили впливу» та «динаміки» по відношенню до таких основних їх груп: інституційні, інвестиційні, інфраструктурні, наукові та кадрові, що дозволяє визначати особливості їх стимулюючого та стримуючого впливу та коригувати стратегію інноваційного розвитку підприємств;

модель обґрунтування сфер впровадження інновацій в діяльність підприємств тваринництва, яка передбачає групування підприємств за питомими витратами виробничої собівартості виробленої продукції та розрахунок дискримінантних функцій розподілу підприємство в залежності від впливу множини обраних незалежних чинників: матеріальні витрати на корми, матеріальні витрати на ПММ, інші прямі матеріальні витрати, витрати на оплату праці та соціальні заходи, амортизаційні відрахування, витрати на оплату послуг сторонніх організацій, решта інших прямих та загальновиробничих витрат;

інструментарій активізації виробництва екологічно-чистої та безпечної продукції підприємств тваринництва у складі організаційно-економічного механізму, який, на відміну від попередніх, об'єднує економічні стимули та санкції та організаційно-правові важелі як інструменти, обґрунтовані на основі аналізу найкращого світового досвіду, активізація яких сприятиме підвищенню рівня гармонізації рослинництва і тваринництва шляхом збільшення частки останнього в обсязі виробництва аграрних підприємств;

Дисертація Антощенкової В.В. за обраним напрямом дослідження, його предметно-об'єктною сферою та змістом відповідає паспорту спеціальності 08.00.04 економіка та управління підприємствами (за видами економічної

діяльності). Обсяг та оформлення дисертації є такими, що відповідають діючим вимогам до дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора наук.

Повнота викладення у відкритому друку наукових положень дисертації

За темою дисертаційної роботи Антощенкової В.В. опублікована 61 наукова праця загальним обсягом 48 друк. арк., в тому числі: 1 одноосібна монографія, 8 розділів у монографіях, 27 наукових статей у вітчизняних фахових виданнях з економічних наук, та 4 статі у наукових періодичних виданнях, включених до наукометричної бази Scopus, 21 публікація в інших виданнях

Ознайомлення з публікаціями дозволяють стверджувати, що результати дисертаційного дослідження знайшли повне відображення в одноосібних публікаціях у фахових виданнях. Діючі вимоги щодо необхідної кількості статей у наукових фахових виданнях дотримано. Зміст автореферату відповідає змісту дисертації.

Практична цінність результатів дослідження

Результати дисертаційного дослідження характеризуються практичною цінністю, яка полягає у тому, що теоретичні та методичні положення дисертаційної роботи доведено до рівня конкретних методичних рекомендацій щодо формування та імплементації методології управління галуззю тваринництва для суб'єктів агробізнесу.

Науково-практичні положення дисертаційної роботи були використані при розробці заходів зі впровадження концепції інноваційного розвитку підприємств тваринництва в системі управління продовольчою безпекою. На ТОВ «Крупи України» апробовано інструментарій маркетингового аналізу (довідка про впровадження № 25 від 08.04.2021 р.). На ТОВ «УРСК» використано підхід до комплексної оцінки соціальної відповідальності суб'єктів органічного аграрного виробництва (довідка про впровадження № 254 від 24.02.2021 р.). В діяльності Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України використовуються розробки щодо логістичного забезпечення діяльності сучасного підприємства тваринництва (довідка про впровадження № 245 від 04.02.2021 р.). Рекомендації щодо впровадження системи сучасного менеджменту аграрного підприємства та методичного підходу до активізації інноваційно-технологічних чинників конкурентоспроможності підприємств тваринництва прийняті до впровадження та використовуються Департаментом агропромислового розвитку Харківської обласної державної адміністрації (довідка № 04-10-05-145 від 11.02.2021 р.). Також теоретичні та методичні положення дисертаційної роботи використовувалися в навчальному процесі Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка (довідка № 02-212 від 18.02.2021 р.).

Дискусійні положення та зауваження

Не зважаючи на достатньо високий науковий рівень виконання дослідження та подання його результатів у дисертації, остання містить окремі недоліки та дискусійні положення:

1. В п 1.2 на с. 52 дисертаційної роботи автор зазначає, що одним з варіантів вирішення продовольчої проблеми є інтенсивний тип розширеного відтворення на основі підвищення продуктивності використання ресурсів аграрних підприємств. У цілому погоджуючись з вказаним твердженням, вважаємо, що вказані положення слід було б деталізувати щодо галузі тваринництва з врахування показників якості та безпечності продукції, наявності ГМО тощо.

2. На рис 1.6 дисертаційної роботи автор пропонує структуру системи управління продовольчою безпекою держави. Вважаємо, що формування такої структури має відбуватися з врахуванням чинників зовнішнього міжнародного середовища, оскільки функціонування міжнародних ринків агропродовольчої продукції має подекуди визначальний вплив на внутрішній баланс попиту та пропозиції, що не враховано при побудові схеми.

3. Другий пункт наукової новизни в блоці вперше є досить обтяженим конкретизацією складових інноваційного розвитку галузі тваринництва. Крім того, враховуючи, що в даному пункті йде мова про розробку організаційно-економічного механізму інноваційного розвитку, можливо доцільно було б перенести його в блок «удосконалено».

4. У другому розділі дисертаційної роботи при обґрунтуванні стратегічного управління обсягами та якістю продукції в менеджменті підприємств тваринництва автор досить обмежено подає маркетингову стратегію, звуживши її до товарної політики та ринкового позиціонування. В той же час, неврахування таких складових маркетингу як дослідження ринку, цінова політика та інші, може призвести до прийняття не оптимальних управлінських рішень.

5. Вважаємо, що при побудові дослідження слід було застосувати диференційований підхід до аналізу сільськогосподарських підприємств галузі тваринництва в залежності від розміру та спеціалізації. Крім того, автор досить обмежено аналізує роль домогосподарств у вирішенні продовольчої проблеми, хоча на сьогоднішній день значна частина продукції тваринництва виробляється саме ними.

6. Автор акцентує увагу на тому, що сільськогосподарське виробництво має ряд специфічних рис, які впливають не лише на внутрішню продовольчу безпеку, а й на стан цього явища в цілому у світі. Проте, пропозиції щодо розробки інноваційних шляхів управління галуззю тваринництва орієнтовані виключно на внутрішню безпеку.

Проте, вказані зауваження носять характер дискусії і виражають особисту думку опонента та не впливають на загальне позитивне враження від проведеного дисертаційного дослідження.

Висновок про відповідність дисертації вимогам МОН України.

Дисертаційна робота Антощенкої Віталіни Володимирівни на тему «Інноваційний розвиток підприємств галузі тваринництва в системі управління продовольчою безпекою: теорія, методологія, практика» виконана на актуальну тему і повною мірою відображає сутність нового вирішення сформульованої наукової проблеми. Одержані результати є обґрунтованими і достовірними. Автореферат відображає основний зміст дисертаційного дослідження.

Дисертація Антощенкої Віталіни Володимирівни на тему «Інноваційний розвиток підприємств галузі тваринництва в системі управління продовольчою безпекою: теорія, методологія, практика» відповідає діючим вимогам, що встановлені до кваліфікаційних наукових робіт на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук у відповідності з пунктами 9, 10, 12 та 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою КМУ від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами), а її автор заслуговує присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 - економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

доцент кафедри фундаментальних
та спеціальних дисциплін

Нововолинського навчально-наукового
інституту економіки і менеджменту

Західноукраїнського національного університету,
доктор економічних наук, доцент

Людмила УНІЯТ

